

Jon Mirande, eskuin muturreko idazlea

*

EMILIO LOPEZ ADAN

*

jon Miranderen lana ikuspegi politikotik ikertuko dut. Euskal letretan, eragin handikoa idazlea da; kalitate literarioen ondoan, errebelde eta madarikatua izateak distira berezia ematen dio. Gutxi mintzatuko naiz hizkuntzaz, estiloaz edo aurkikunde literarioetaz; berriz, distira erromantiko hori bere testu-inguruan eman nahi nuke. Miranderen «errebeldia» mitifikatu da. Ideologia politikoa kontuan harturik, argi ikusten da bere garaiko konformismoa inarrosteko eskuin muturreko konbentzioak erabili zituela. Hots, haren literatura ideologiak kargatua dago, eskuin muturreko idazlea da, eta horrela ikusten zuen bere burua.

Ezkertiarrentzat, alor berezia dira eskuin muturreko idazleak. Badugu hizkuntza eta indar nobelistikoa mirestea, baina artez edo moldez ideologiak sortu ezinegonari eman beharko diogu irtenbidea. Literatura osotasun bat da. Badakit espiritu moderno batzuek oso gustu txarrekoztat dutela Mirande nazi, arrazista eta antisemita zela aipatzea; alta, faszismoaren banalizazioa ez da onargarria.

Hasi-hasieratik Mirandek argi jokatu zuen: literatur molde berriak ekarri zituen, jelkideak zafratu, eta eskuin muturreko antidemokrata zela esan zuen. Garai haietan nazirik ez zen euskal abertzaleen artean, eta Mirandek ez

-
- Emilio Lopez Adan idazlea *Euskadi 1984* (1979) eta *Bortu goretan lainope* (1982) liburuen egilea da. Ginekologoa da lanbidez.

zekarren arrisku politikorik. Jelkideen aurka eta molde literario berrien alde zirenentzat, aspektu hori bazter uztea zen erosoena. Anitzek egin zuen. Adibide bat, *Haur besotakoa*. 1970ean argitaratu zen: gutarteko askorentzat, aurkikunde gaitza. Gabriel Arestik gomendatu zuen liburua, eta «ez (dagoela) gure ideologiatik gauza urrunagorik Mirandena baino» esan ostean, hizkuntzaren balore literario eta linguistikoak goraiatu zituen:

Zeren Miranderen moduak eta pentsamenduak alde batera utzita, haren idazlana hartzen baldin badugu kontuan bakarrik, gure literaturari egin dion medesea ez dugu behar bezala inoiz nahikoa laudatuko.

Alta, aurre egiteko modu horrek ez dio erantzun egokirik ematen arrazismo eta nazismoaren arazoari. Gaurko egoeran, eskuin muturra gora Frantzian, frankismoaren ondorengoak gobernua Espainian, eta euskaldunen artean ideologia hori goraiatzeko ahotsak altxatu direnean, ezin dut Arestiren «zabaltasuna» nireganatu. Miranderen nazismoa ez da marginal edo folklorikoa. Haren lanaren irakurketa osoa eta orokorra egitera behartuta gara, faszismoaren arazoa sobera larria delako.

Mirandek Euskal Herria eta euskara maite zituen. Nazia zen, eta idazlea. Ikerketa sakon batek espresamolde estilistikoaren eta faszismoaren arteko loturak erakusten ahal ditu; horren bidez ulertuko genuke nola literaturak eramangarri egin zuen izugarrikerien goraiatzea, eta nola estiloak begiko bihurtzen zigun okaztagarria. Artikuluan gutxi mintzatuko naiz aspektu literarioetatik eta zerbait askoren oniritziaren arazoietatik. Bereziki, Miranderen euskaltzaleatasuna nazismoarekin nola lotzen den analizatzera entseatu naiz.

Eskuin muturreko topiko arrunten beteriko...

Eskuin muturreko idazle anitzek inpresionatu naute. Zerrenda osoa eman gabe, aipa ditzadan Ernst Jünger, Ezra Pound eta Louis-Ferdinand Céline; adibide nagusi gisa, Céline. *Casse-pipe*, *Voyage au bout de la nuit*, *Mort à crédit*,

liburu horiek harrapatzen eta hunkizen gaituzte. Ez dira erretzeko: alderantziz, gomendagarriak dira. Alta, Célinek baditu pasarte jasanezin eta okaztagarriak. Eta ez naiz ari ea Céline kolaborazionista zenez: izkribuetaz ari gara, literaturaz, betirako idatziak gelditu diren pasarteetaz, gorrotz beteriko hitz, kapitulu eta liburuetaz. Céline ez zen kontradiktorioa: gure burua dago kontradikzioz betea. Eta kontradikzio horiek nola artikulatzen diren ulertzeko anitz idatzi eta ikertu da.

Diotenez, eta irakurle gehienek horrelako zerbait sentitu dugu, Célinek badauka eskuin muturreko jarreraren azpian beste zerbait sakonago. Mendeko oinarrizko biolentzia, jendeen patu ikaragarria, gerraren presentzia orokorra, bizi sozialaren lege gordinak, denak agertzen dira bere eleberrietan. Beharbada, estutasun horretatik jalgitzeko onartu zuen faszismoaren errazkeria bortitza, juduak akusatatu zituen eta arrazismoa bereganatu. Gisa guztiz, liburu politikoez ez dute eleberrien deigarritasuna; arrazismoa beti merkea da eta pentsakera landertzen du. Kurioski, oso judu gutxi agertzen da jendearen bizi agonikoa marrazten duten liburu miresgarrietan.

Forman gero, Célinek bazuen astakeria handienak esateko genio berezia. Eman dezagun ario ergel eta moz-korti baten behatz azazkal ustelak laurogeita bost mila Einstein baino gehiago balio duela esatea. Soberako izugarrikeria da, eta ario ergel eta mozkortiaz ere barre egiten du; irri hori nonbait, bere buruaren eta pertsona guztien tragedia beste modu batez agertzeko modua da, eta esamolde karrakatzailak arrazismoa janzten du kapa literario eta kritiko iraunkorraz.

Mirandek ez zituen Célineraren arazo politiko eta judizialak izan. Inork ez zuen kolaborazionismoaz akusatu; tirria horren bretoi batzuekin ibili bazen, gero esan bazuen nazien okupazioa euskaldunen eskubideak Frantzian bideratzeko oportunitate hobereana izan zela, horiek ez zioten inongo ondoriorik ekarri. Gerra ostean ez zuen arrisku politikorik hartu, ez nazi bezala, ez eta euskal abertzale bezala. Batzuen ustez, horrek erakusten du haren nazismoa pose literarioa baizik ez zela, burgesak eta sendunak izutzeko

balentria estilistikoa. Baina Mirandek berak hamaika aldiz aldarrikatu zuen eskuin muturreko pentsakera. Abertzale zela sinesten badiogu, eman diezaiogun tratu bera bestean ere. Bere ideiak gihartzeko bide politikorik ez zuen aurkitu, eta izkribuetan agertarazi zituen. Idazkietako pasarte jasanezinak eta nazkagarriak ikertuko ditugu.

Arrazismoa eta antisemitismoa ez dira arduragabeko gauzak. Nazien ikusmoldeak, jaunen arraza arioak beharrezko eta zilegi ditu populu ahulak esklabizatzea eta enda galgarriak suntsitzea. Miranderen garaian, gehiegikeria horien ondorioak ezagunak ziren; politika edo arraza zela, komunistak, ijitoak eta juduak deportatu eta hil zituzten. Juduen holokaustoa orokortasun lazgarri horren osakin aipatuena zen, bakarra ez izanik ere. Auschwitz gertatu eta gero, arraza burgoien nagusitasuna aipatzea, beltz, arabiar eta beste-koloredunen aurka mintzatzea, juduen eragin galgarriaz tematzea, ez dira gauza inozenteak. Mirandek gehiegikeriak idazten zituenean bazekien zer egiten zuen. Guk ere badakigu zer irakurri dugun.

Literatura aldetik, estiloa eta edukia ezin bereiztuz, gure arazoa da ulertzea zergatik eman diogun hainbeste predikamendu. Kontradikzio horren aspektu literarioen ikerketa, beste batek egin beharko du. Nire aldetik, azalpen politiko baten ematera ausartuko naiz. Mirande jeltzaileen molde mengelen aurka errebolatu zen; biolentzia, erotismoa, zinismoa, sartu zituen gure literaturan, eta fededun ahalketiak eskandalizatu zituen. Geroztik denbora pasa da eta gure erreferentzia literarioak ez dira hemeretzigarren mendeko fraile predikariak. Mirandek ireki zulotik sartu da korronte zabal eta indartsua, eta merezimendu historikorik aparte ez dakit zerk gehiago irauten dion Miranderen «errebolta ausartari».

Ausartak eta ikonoklastak bezala aurkeztu zizkiguten testu horiek eskuin muturreko literaturaren alorrean kokatzen baditugu, oso arruntak dira, guztiz konformistak eta ez batere originalak. Perspektiba kontua da. Jelkide demokrata-kristauen aldizkarietan, Mirande zegoen igela ur benedikatu untzian bezala; eskuin muturreko pentsamendutik ikusita, guztiz konbentzionala da. Nazien arrunckeriak onar-

tzen ditu humanitatearen eraikuntza kontzeptual gorenak balira eta bere izkribu politiko zuzenak ikusmolde sasi-zientifiko hertsiez beteak dira. Arrazismoaz, bereziki, Frantziako edozein tabernatan Céline-k erridikulizatzen zituen ario ergel eta mozkortien arteko elkarrizketetan entzuten ohi diren zabarkeriak ontzat ematen ditu. Haren ustez, denek dakite arrazak badirela, beltzek ez dutela zurien balio bera, arrazek kromosoma desberdinak dituztela eta nahaskeriak hondamendia dakarrela. Artikulu horiek leku egokia lukete *Eskuin muturreko irakurle mentsendako Entziklopedian*.

Euskal Herriari buruz ere ez zen oso urrun joan. Bistan da jelkideen Euzkadi demokrata eta giristino hori idealizazio bat dela, baina Miranderen herria, burgoi, azkar eta krudela, jaunen arrazakoa, mitologia nazi-germaniarraren transposizio hutsa da, eta ez du inongo oinarri historikorik. Harentzat hori omen zen zinezko Euskal Herria, eta besteak, haragizko euskaldunen populu arruntak, ez zuen Mirande merezi. Horregatik etsitu zen eta politika abertzaletik, euskaratik ere, urrundu zen, beste euskaldunentzat Mirande baitzen «larrosak zerrientzat bezala». Ikusiko dugunez, delirio arrazista-germaniar hori pobre eta estereotipatua da. Euskarri eman zion jelkideen aurka zirtoak botatzeko, baina ez zuen handitasun edo sarkortasunik batere.

.../literatura merkea

Delirio faszistaren aplikazioak euskalerriraten ditueanean, ez du zertan hunkigarria izan eta ez dauka goitasun literariorik. Adibidez, «euskal-zalduntasunaren» edo euskaldunen espiritu ario-burgoiaren adibideak aurkitu nahian, oso lehengai gutxi dauka, eta erresuma europar guztietan oso arruntak ziren judu, ijito eta agoten diskriminazioa gure genio arrazialaren erakusle gisa ematen du. Ez dauka horrek kanore handirik, baina estakuru ematen dio idazteko Lizarrako progroma gure loria handienetirako bat dela; erreferentzia historikoaren merkeak ez ditu deusetan gozaten arrazismo hutsa eta juduen hiltzeko deia. Guk, irakurleek, doktrina nazien eraginarekin lotuko du-

gu, eta ez gure arbasoen balizko espirituarekin. Mirande okaztagarri gertatzen da:

Gure arbasoen «bidegabekeri» horrtaz ahalketu behar dugua egungo Euskaldunok? Nire ustez, bozkariotu behar genduke, orduko Euskaldunek beren ondoreko anhitzetan guttiagotartzun-komplexua ez zutela bai ordea bertzeen enda baino gehiagotzat euskal enda ioiten zutela derakhusate-ta.

Arestian aipatu dut haren arrazismoaren arrunzeria. Euskaldunek odol garbia begiratu nahi zutela dio. Frogatzeko, han eta hemen aurkitu zituen kanpotiarrekin ez ezkontzeko abisuak, baina leku askotan ohizkoak diren molde sozialetatik arrazismo biologiko eta politikora pasatzeko argumentazioa ez zuen gure arbasoengan dokumentatu. Dolurik gabe, Frantziako eskuin muturreko eta nazien formulazioak inportatu zituen. Euskal odola inoiz ukanen ez duten balizko beltz euskaldunen aurka bortizki idazteko, arrunkeriak metatzen ditu: beltzak zuriak baino gutxiago dira, eta zibilizazioen gainbeheraren lehen arrazoa garbitasun arrazialaren galtzea omen da. Beraz, nazionalistek garbitasun antropologikoa babestu behar dugu.

Ideologia horren pobrezia nabaria da, nahiz eta noizean behin formula distirantez jantzi. Euskaldunek beltze-kin ez dugula ezkondu behar esatea, eskandalu emaile izan zitzaien *Embata*-ko lehen kideei; alta, eta berriz perspektiba kontua, ez zen batere harrigarria *Mein Kampf*-en irakurleentzat, han idatzi baita ezkontza eta amatasunaren helburu nagusia arrazaren garbitasuna dela. Estatu naziak legeztatu zituen ezkont-debekuak 1935ean. Mirandek erreferentzia ugari bazituen... laguntxoaren artean; ikerle gisa, bere «merezimendu» bakarra izan zen inongo kritikarik gabe onartzea eta gure genio arrazialaren araberakoak zirela sinestaraztea.

Ez zen lan makala: oinarri historiko eta kulturalen gabezia estaltzeko, esoterismoa ekarri eta estiloa landu zuen. Zula dezagun «enda bortitz eta burgoiaren» existentzia bera. Egiatan, Euskal Herriak ez du heroi herri nagusiaren historia. Ez dugu inor konkistatu eta ez gara arrazistak izan, arrazismoaren zentzu politikoan bederen, beharbada horretarako oportunitate historikorik ez dugulako ukan.

Azken finean, euskaldun baketsu-giristinoa, eta euskaldun bortitz-paganoa, biak dira eraikuntza mitikoak. Alta, jelkideek bildu duten gorputz dokumental eta doktrinala eskas zitzaion Miranderi; nazien ikusmolde merkeena oinarritzat harturik, formulazio esoteriko eta orokorrei jo zuen. Adibideak emanen ditut.

Hasteko, euskaldunak europar jatorrizko herrien artean kokatu zituen eta beraien historia «ario» mitifikatua gureganatu. Mirandek hamaika aldiz erabili zuen prozedura hori. Jatorriz, euskaldunak omen dira lehen populuetarikoak, munduaren ikusmolde pagano eta magikoa zuten sartaldeko herri-aztien partaideak; paganismoaren gureganatzea eta erreferentzia zeltiko ugariak, druidaz mozorrotzeko mania barne, hortik ikertu behar direla uste dut. Kristautasuna «Orienteko doktrina afrikatarr-kamita» omen da, eta Sartaldeko herrien paganismoa «keltek eta germanoek» defendatu zuten. Horiek hola, erligiotik arrazara aise pasatzen da; Mirandek euskal arrazaren existentzia ukatzen zuen... arraza europarraren jatorrizko partea garela esateko. Linguistika ere dakar laguntzaile: euskal gerla-hiztegian aurkitu zituen hitz nahikoa bere ustez germaniarrek utzita, eta gauza normaltzat zeukan, zeren eta «german aitzindariok gallo eta ibero-roman artean ez anzo gudulari euskaldunak zitu ten beren meneko (...) eta textuetatik nabari denez, euskaraz hitz egiten zuten». Halamoduzko oinarri fantastikoetan finkaturik, aise du baieztatzea gure lehengusu eta irakasle germaniarrak bezala izateko sortuak ginela, katolizismoaren eragina izan ez balitz. Omen, arraza noblearen instinto sanoak juduek eta katolikek oso goiz irendu zizkiguten. Prozedura osoa arina da historia aldetik, azkarra eta koherentea berriz irrazionalismo literarioarentzat.

Beste horrenbeste gertatzen zaio sozietatearen kritika orokorra egiteko. Bere ustez, eta horretan berriz ere eskuin muturraren saltegian elikatu zen, jende gehienek moral arruntak itotzen du super-gizona. Espiritu nobleek ez dute zertan mugatuak izan, ez dute zertan funtzionari, burges eta konformisten manupean bizi. Errebeldia hori *Haur Besoeta* -koa-n ikusten da, eta, omen, lotua da Euskal Herri garbi, desiratu eta helgaitzaren ametsarekin. Ez naiz tematuko liburu

horren eduki sinbolikoetan, Sartaldeko erresumak zelten mitologian duen oinarrian, adibidez, baina aipatu nahi nuke oso nabaria den misoginia. *Haur besoetakoa*-n, neskame mutxurdirak eta «orkara» dabilzan emakume helduek biltzen dituzte antibalore guztiak, nazka ematen dute eta gorrotagarriak dira; nabariagoa, amets guztien untzia den Theresa nerabeak hil egin behar du emakumetu baino lehen. Misoginia arrazismoarekin konparatu behar da. Bestekotasuna lotzen du mespretxu eta menperakuntzarekin.

Miranderen testu teorikoetan usu agertzen dira pateralismoa eta antifeminismoa, adibidez esaten duelarik euskaldun idealen artean «etxeko iaunak etxeko guztien, emazte, haurr, eta sehien nagosi zirenok, ez nabaski Romako pater familia garratzen antzoan, haatik gutiago feminismuak eta 'puerrismuak' indarrgabetzen duten sendi modernoan bezala». Misoginia nabariagoa da testu literarioetan eta endekatzen du Miranderen eleberria eta olerki-gintza, adibidez herri mina eta funtzionarien histasuna biltzen dituzten bertso ezagunetan.

Misoginiari gaineratu diezaiokegu homosexualitatearen aurkakoa. Hain zuzen, Miranderen testu jasangaitzetenariko bat hauxe da, naziei buruz ari, eta torturatzaileak homosexualen hein berean ezartzen dituen:

Ez dut eiki erran nahi juduei oldartu zaizkien antisemiten artean, Frantzia, Alemanian edo bertze errialdeetan, gizerhaileak edo sadikoak izan ez direla... bai eta, dudarik gabe, ohoin, mozkorti, paiderastak eta bertze biziodun guztiak ere - erresuma eta alderdi orotan bezalaxe.

Gure gizona negazionista zen, eta juduen masakrea legenda hutsa zela zioen; guzti-guztia ezin gezurtatuz, gehiegikeriak banalizatu zituen, eta edozein erresumatan aurkitzen diren «bizio» guztien heinean eman. Misoginia bezala, homosexualen kontrako horiek eskuin muturreko zabarke-riak dira, Mirandek arrunki espresatuak. Jeltzaleak eskandalizatu zituen, baina ziur asko lagunen konplimentuak jaso zituen. Gaur egunean ikusmolde horiek ez dira «poeta mardikatu eta marginatuarenak», baizik eta Frantzia eta Espainiako arrazista zabarrenen purrustada merkeak.

Demokraziaren kritika eta totalitarismoaren apologia

Mirandek jelkideak inarrosi zituen. Urte haietan, nazionalismo iraultzailearen lehen urratsak gertatzen ari zirenean, EAJ kritikatzek nonbait Mirande eta nazionalista ezkertiarak alor berean ezarri zituen. Ezker abertzalearen aldetik batzuek horrela nahi izan zuten, gutxi izanik ere; Mirande ETArekin oinarri ideologikoen artean emateko, sasi-aditu ernegatuen begilagun bereziak behar dira. Bere aldetik, Mirandek berak eta haren tankerako miresleek argi esan dute ez dela zertan Mirande eta ETA elkartu behar. Zuzen ari dira. Mirandek argi erakutsi zigun zer korrante filosofiko eta politikoa kokatzen zen. Demokrazia kritikatzeko, faszismoak ez du pobre eta zapalduen aldeko jarrera moralik nahi; erreferentziak ez dira kristianismoaren alderdi igualitarioak, ez eta komunismo marxista edo libertarioa. Eskuin muturrak bereganatu zituen Nietzsche, Chamberlain, Gobineau, Spengler eta antzeko pentsalariak, eta gero nazismoa erditu du.

Ez dut esango idazle horiek guztiak naziak zirela, anakronismo hutsa baita. Gainera, Jose Azurmendik seinalatu duenez, korrante filosofiko horren aportazioak nazismoa baino zabalagoak dira. Baina nazismoak bere kasa irakurri zituen, eta interpretazio estu eta utilitario bat eman zuen. Naziek Adolf Hitler zuten idazle nagusizat, eta eskuin muturreko intelektualek onartzen zioten nagusitasuna. Chamberlain-ek, adibidez, Hitler deitu zuen «erraztatzaile handia». Eta Mirandek, nahiz eta oinarritzko pentsalariak ezagutu, inongo lotsarik gabe esan zigun Adolforen bide-tik zihoala, edo, bederen, Rosenberg-en atzetik:

Alfred Rosenberg batek ere, gizon, pentsalari eta idazle bezala, orainaldiko Sartre eta Sartretxoak oro bezainbat balio duela...

Aipamenak zentzu oso zehatza du. Rosenberg partidu naziaren filosofo eta teoriko nagusia izan zen; arrazismoa jantzi zuen nonbaiteko ikusmolde zientifikoaz, eta lehen aipatu pentsalarien digestioa bere kasa eginez Hitlerri

eman zion bortizkeria antijudua eta antikomunista janzteko berniz teorikoa. Haren pentsakeraren eduki nagusia paganismoa zen, paganismo antikristau gordina. Nik uste Miranderengan kausitzen den paganismoa iturri horietan ere elikatu zela. Gero, Hitler burgesiarekin eta elizarekin akomeatu zenean, bigarren planora bota zuen paganismo hori, baina Rosenberg-i eman zion Ekialde okupatua garbitasun arraziala begiratzeko boterea. Hain ongi egin zuen non Nuremberg-en balbe zigorra eman zioten.

Mirandek, nonbait, bazituen nazismoaren guztiarekin ados ez izateko motiboak. Jünger-ek, adibidez, nazismoa sobera plebeioa zela sentitu zuen. Mirande, bere aldetik, paganismoari atxikia zen. Baina ez dira horiek funtsezko kritikak, baizik eta barneko detaileak edo eskolak. Mirandek hurbilak zituen Rosenberg-en aukera ideologikoak, hau da «lurra eta odola»; oso urrunak, aldiz, Strasser anaiei «nazionalismoa eta sozialismoa». Frankisten artean ere, euskaldun gehienak ziren karlistak eta ez falangistak, baina gero eskuz esku afusilatu zituzten gorriak eta separatistak. Hitler-ek ere Rosenberg nahiago izan zuen, eta Gregor Strasser 1934an garbitu zuen.

Nazia zela esaterakoan, inork ez dezan Mirande borro nazia zenik pentsa. Inoiz ez zen egitatera pasa. Ideien eremua aipatu dut, bai eta azpimarratu eskuin muturraren barnean oso konbentzionala zela. Kritika politiko eta literarioa da eta, nire ustez, berdin egokia zaie demokraziaren aurkako argudioei: ustel birregosiaren usaina darie. Gure gizonarentzat, ahulen jukutria da demokrazia, zaldun noble eta azkarren nagusitasun naturala mugatzeko konspirazio higuigarria.

Naturan, zioen, ez da arrazen eta jendeen arteko berdintasunik; natura aristokratikoa da, arraza batzuek besteak baino gehiago dira eta gizon batzuek beste pertsona guztiak baino gehiago. Indartsuenek gobernatu behar dute, eta kitto. Demokraziaren oinarriak juduen bihurrierian eta koldartasunean aurkitzen omen dira. Juduek arraza europarren garbitasuna endekatzen dute eta diruaren bidez zurgatzen herrien odola. Ez dira gauza borroka garbian irabazteko, eta gehiengoaren legea inposatu nahi diete jaun

burgoiei. Horregatik ifrentzuz eman dute hierarkien balorea, eta miserableak, ahulak eta koldarrak aurkeztu dituzte hoberenak bezala. Kristautasuna, demokrazia, sozialismoa eta komunismoa gero, denak dira arbola bereko adarrak, eta denak hastiotzen ditu Mirandek. Jaunen erresuma, berriez, totalitarioa da: nagusiak nagusi, esklaboak esklabo, eta arraza gaizkigileak, fuera!

«Non possumus...» Guk ere ez!

Nola izan zitzaigun posible diskurtso horien entzutea ere? Miranderen denboretan, jeltkideak parlesiatuak ziren. Demokratak eta kristauak, Frantziako gobernuaren aurka ez ziren oldartzen eta frankismoari aurre egiteko geldi eta zain ziren, ea noiz eroriko, ea noiz Ameriketako eta Europako demokraziek salbatuko gintuzten. Mirandek irri egin zien, eta jeltkideei bota zirtoek, nonbait, grazia egiten ahal zuten nazionalismo aktibo eta militantea asmatzen ari zen lekuetan. Baina edukiak ikusita, irria laster izoztu beharko zen. Adibidez, jeltkideak arbuiatzeko zera esaten zuten: haien nazionalismoa kristautasunaren, judukeriaren («youtrerie» idatzi zuten, eta hitza berez iraingarria eta gutieslea da) eta frank-masoneriaren nahastea zela. Bego kristautasuna, baina juduen esterminazioa aski berria zen eta «konspirazio judeo-masonikoa» frankismoaren mintzamolde hutsa zen. «Politikero anti-fasizistak» kritikatzeko, Mirandek bere saltegiko funts guztiak atera zituen.

Hain zuzen, Mirandek Franco kritikatu zuten Euskal Herria zanpatzen zuelako, ez batere faszista eta antidemokrata zelako. Mila aldiz esan zien jeltkideei gerran gaizki hautatu zutela eta Errepublikarekin gelditzea huts politiko eta arrazial ikaragarria izan zela. Gero, ETA ageri zenean eta batez ere marxismoari hurbildu zenean, garbi utzi zuten hori ez zela bere bidea; gehiago dena, lagun izandako Federiko Krutwig Sagredo mendratzeko bota zion euskal odolik ez zuela, behar bada judua zela eta horregatik ez zuela eskubiderik batere euskaldunen borroka zuzentzeko! Urte haietan ETAk esana zuten naziotasuna hizkuntzak fin-

katzen zuela, eta ez batere arrazak. Miranderen irri arrazista jasanezina zen.

Gaur egunean, garai horiek pasata, nekez ikusten dut nola eman dakioken Miranderi inongo aktualitaterik. Euskaldun gisa, Frantzia eta Espainiako sistema parlamentarioek eta gobernu demokratikoek zanpatzen gaituztela sentitzen dut; ikerle gisa, zanpatze horien mekanismoak, eta bereziki maiorien lege arrunta, azter ditzaket; politikan, demokrazia errepresentatiboa eta demokrazia zuzenaren arteko ezberdintasunak ezagutzen ditut; tradizio komunistaren barnetik, berdintasun ekonomiko eta sozialaren eskasiak nola gezurtatzen duen bozken demokrazia, gogotik gogoratuko nuke. Uste dut sistema parlamentarioa kritikatzera zuzena dela; uste dut ezkerreko kritikaren baloreak bereganatu dituela nazionalismo berriak. Berriz, Miranderen kritikak gure balore askatzaileak arbuiatzen ditu, eta demokrazia zanpatzaileen aurka eskuin muturreko nazismo arrazista goraiatzen du.

Jelkide beldurti eta perlesiatuen denborak joanak dira; orain mini-estatu bat eta super-polizia kontrolatzen dituzte. Boterean direnak nonbaitera lerratzekotan, askoz errazago joango dira totalitarismoaren aldetik. Estatuak eta boteretsuek gaitasuna dute faszismo berria sortzeko. Ezkerreko kritikak aktualitatea du, eta ez dut ulertzen zertan lagunduko gaituzten Miranderen delirio naziak. Bego Mirande eskuin muturrekoen artean, beraiek nahi duten bezala, eta gutartetik lekora dadila.

*B*iolentzia nagusien zerbitzuko

Demokrazia kritikatzeko, ez dut Mirande gutartean ikusten; gauza bera gertatzen zait biolentziaren arazoa dela eta. Azkeneko hogeita hamar urteetan, abertzaleen artean biolentziaz anitz pentsatu, idatzi, eztabaidatu eta egin da. Bada korronte azkarra zanpatuen biolentzia zilegia dela esateko, eta korronte horren sustraiak aurkitzen dira Mendebaldeko justiziaren aldeko tradizioan; kristianismo progresistak, pentsamendu liberalak eta komunismoak elikatu

dute. Ez dut esango pentsamolde hori uniboko eta argia denik; ETak populazioaren aurka terrorismoa praktikatu duenean, adibidez, ongi ikusi da beste ikusmolde parasitoak eta, nire ustez, galgarriak kokatu direla gure artean. Alta, atentatu horien aurka ere, anitzek azpimarratu dute kritikek ez dutela zanpatuen errebolta armaturako eskubidea mendratzen, eta ez dutela Estatuaren biolentziaren monopolioa legitimatzen.

Mirandek ez du biolentzia ikusten ezkertiarrek bezala. Bere pentsakera faszistari fidela da, eta biolentzia bizitzaren eduki natural bezala onartzen eta goraipatzen du; biolentzia bizitzari eduki nagusia ematen dion aktibitate gorenatzat dauka. Biolentzia goikoek praktikatzen dute, gerra beren eginkizun naturala da, eta horren bidez mantentzen dute hierarkia. Nazien «ordenu berriak» eslaboen esklabizatzea nahi zuen, arioak nobleki bizi daitezen. Euskaldunen izaera burgoia, Miranderen ustez, antzekoa zen:

enda sentho azkarr oroen antzora hauzo ahulagoren bizkarrtik hedatzera eta aberastera ekharriak (gira).

Ikusmolde hori nazien filosofiaren araberakoa da, guztiz, eta, ordenu berriaren bortizkeria latzak gertatu eta gero formulatzea ez da soilki estilo kontua. Bistan dena, Miranderen biolentziak ez du zer ikusirik ezkertiarrenarekin, alderantzizkoa da.

Horregatik, hainbeste goraipatu zuen biolentzia armatua bere garaietako Euskal Herrian gihartu zenean, ETaren bidez, Mirandek ez zuen batere lagundu. Aldendu zen, bere biolentzia ez baitzen ahulena eta koldarrena, baizik eta jaunena eta arrazarena. Agur «barbudos» eta gora karlistak! Odola eta lurra, arraza eta betiko laborari «zaldun aitorsemeak», horra Miranderen borroka armatuaren oinarriak; euskaldun «gudu-zalduntza» bat nahi zuen:

Euskaldunei premia dituten endarekiko gehiagotarzun-komplexu eta indarrezko ideal hoiene emaiteko biderik egokienetarik bat, gudu-zalduntza berri baten kreatzea lizatekela uste dut. Bidenabarr euskaldunon odolgarbitarzunaren begiratzeko ardura luke zalduntza horrek.

ETAkoek euskalduntasuna arrazatik aparte finkatu zuten eta, laster, errebolta proletarioetan eta kolonizatu koloredunen jazartzeetan kokatu nahi izan zuten mugimendua. Guztiz arrotzak zitzaizkion. Finean, proletariado internazionalistaren ideiak juduen beste asmakizun bat izango ziren...

Horiek hola, batzuek uste badute demokrata zanpazailleen aurka Miranderen mezu bortitza baliosduna dela, oker dabilta. Euskaldunen askatasunerako borrokan, Mirandek ez du lekurik batere. ¶